

Polónyi István

Hallgatók külföldön¹

Ebben a tanulmányban a hazánktól távol tanuló felsőoktatási hallgatók számának és összetételének nemzetközi alakulását és annak néhány sajátosságát vizsgáljuk, azzal a céllal, hogy ennek a folyamatnak a hazai lehetőségeiről képet próbáljunk alkotni.

Demográfiai folyamatok

Mielőtt a hallgatói mobilitásra térnénk, célszerű kitekintenünk a felsőoktatás szempontjából releváns népesség körében tapasztalható demográfiai folyamatokra. A közismert népesedési folyamatok nyomán – amelyet a demográfia-átmenet elmélete² alapján szoktak magyarázni – a fejlett országokban, s ezen országokat magukba foglaló régiókban a felsőoktatás szempontjából releváns, fiatal korosztályok létszáma csökken, vagy stagnál, miközben a világ egészében (a fejlődő világ csökkenő, de még továbbra is magas termékenysége miatt) egy darabig még növekszik.

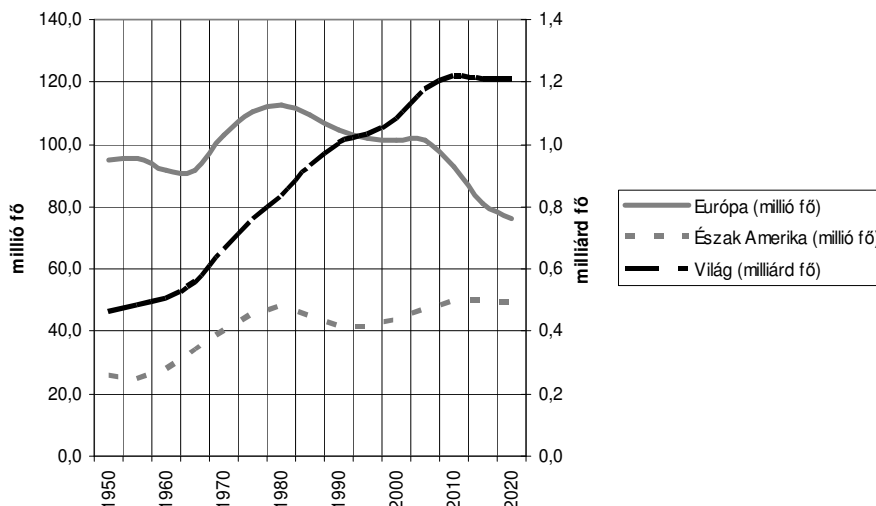
A hazai demográfiai helyzet

A rendszerváltást követően a hazai demográfiai helyzetet az élveszületések számának csökkenése, majd tartós alacsony szintje jellemzi. Tegyük hozzá, hogy egyrészt az alacsony termékenységi szint egyáltalán nem ritka az ország történetében (a 60-as években a magyar termékenység volt a legalacsonyabb a világon). Másrészt pedig ma nem Magyarországon legrosszabb a helyzet a termékenységet tekintve, hiszen a 2000-es évek elején a hazainál alacsonyabb volt a termékenység a posztoszocialista országok egy részében, de többek között a dél-európai országok egy részében (Görögországban, Olaszországban, Spanyolországban) is.

A posztoszocialista országok termékenységi helyzetének okait leginkább két elmélettel szokták magyarázni. A gazdasági, társadalmi krízis-hipotézis szerint a háztartások jövedelmének visszaesése és a családtámogatások csökkenése arra

1 A tanulmány a K 72177 számú (*A hazai felsőoktatás gazdasági integrációja* című) OTKA kutatás (témavezető Polónyi István) keretében készült, a hazai felsőoktatás nemzetközi összehasonlításáról szóló nagyobb munka, egyik fejezetének rövidített változata.

2 Lásd erről például Polónyi-Timár (2006)

1. ábra. A 15-24 éves népesség alakulása Európában, Észak Amerikában és a világon 1950-2020 Forrás: United Nations Population Division
http://www.photius.com/rankings/world2050_rank.html

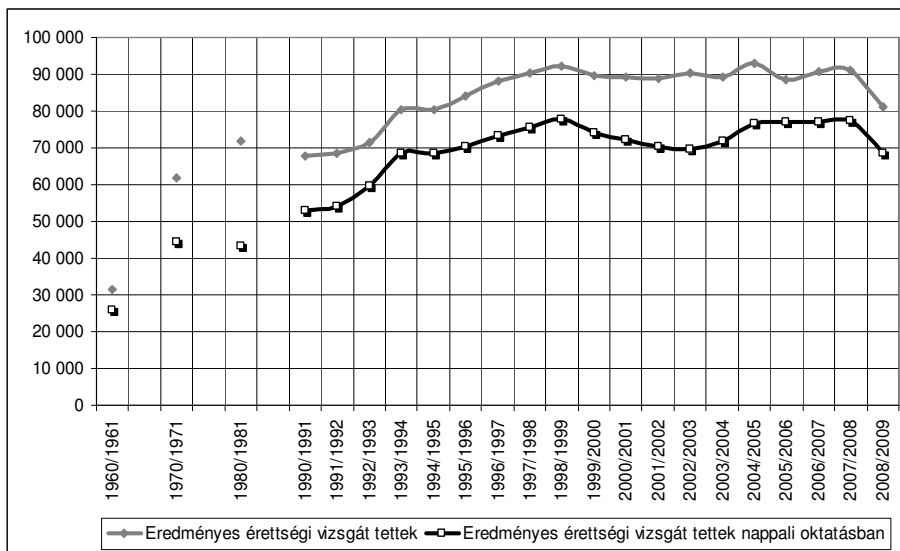
ösztönzi az embereket, hogy életszínvonaluk megőrzése érdekében – ideiglenesen vagy véglegesen – elhalasszák a gyermekvállalást. A másik, az előbbihez hasonló elképzelés a gazdasági bizonytalanság teóriája, amely nem a jövedelmek csökkenésére, hanem azok kiszámíthatatlanabbá válására helyezi a hangsúlyt, ezt okolva a gyermekvállalás elhalasztásáért (Husz 2006).

Fontos megjegyezni, hogy a termékenység csökkenése a társadalmi-gazdasági fejlődéssel természetes jelenség, s egy harmadik, széles körben elfogadott népesedési elmélet, a demográfiai átmenet elmélete³ alapján nincs okunk azt gondolni, hogy a jelenlegi termékenységi szintek jelentősen el fognak mozdulni (sőt számos társadalmi tényező inkább a további csökkenést valószínűsíti).

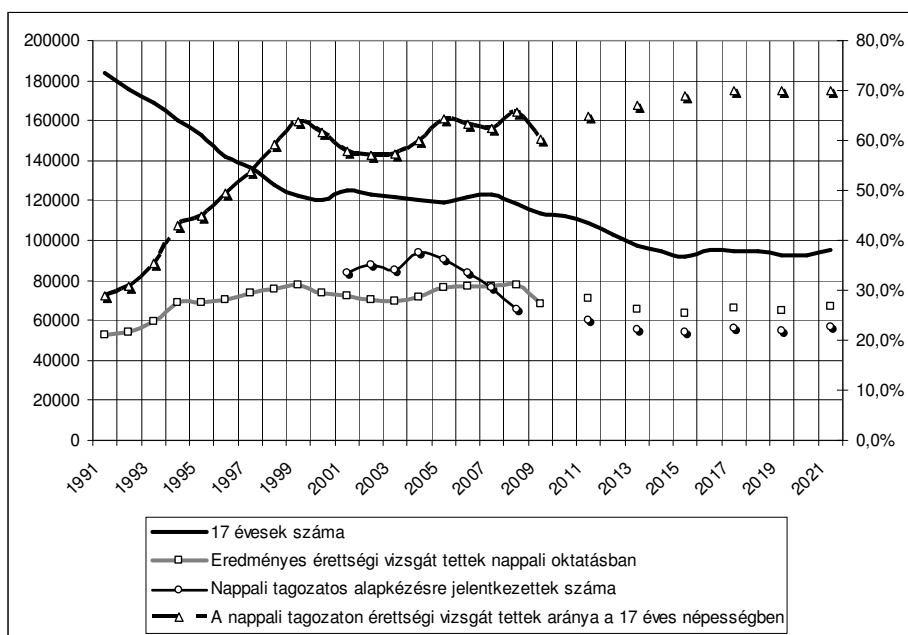
Végül is a demográfiai folyamatok alapján az érettségizettek számát 2020-ig megbecsülve⁴ azt látjuk, hogy a demográfiai tendenciák nyomán azok száma várhatóan 65-70 ezer fő között fog ingadozni, ami azt jelenti, hogy a felsőoktatás iránti potenciális egyéni kereslet az alapképzés területén várhatóan csökkenni fog.

3 Lásd erről például Polónyi-Timár (2006)

4 Az érettségizettek arányát 2010-ben 65%-ra becsültük, ami 2020-ra 70%-ra emelkedik. Az alapképzésbe jelentkezők arányát pedig a nappali tagozaton érettségizettek 85%-ára tételeztük hosszabb távon.

2. ábra Az eredményes érettségi vizsgát tett tanulók száma Magyarországon
 Forrás: Köznevelési Statisztikai Adatok 2008 (http://db.okm.gov.hu/statisztika/ks08_fm)

3. ábra. A 17 évesek, a nappali tagozaton érettségizettek és a nappali tagozatos alapkézésre jelentkezők számának alakulása
 Megjegyzés: 2009-től az érettségizettek és a jelentkezők aránya saját becslés

Mind itthon, mind a fejlett országok nagyobbik részében tehát a felsőoktatás hagyományos merítési bázisa kimerülőben van, azaz a középiskolából kilépő fiatalok száma az elkövetkező években stagnálni, vagy inkább csökkenni fog. A felsőoktatás tehát kénytelen új kereslet után nézni, ha működésének terjedelmét meg szeretné őrizni. Több lehetőség van új hallgatók bevonására: az egyik a felnőttek képzése felé történő elmozdulás, a másik a külföldi hallgatók – elsősorban a fejlődő világ hallgatói – felé történő nyitás. Itt most ez utóbbi stratégia lehetőségeit vizsgáljuk.

A külföldi hallgatók képzése, mint kitörési pont

A demográfiai apály nyomán kitörési pontot kereső hazai felsőoktatás úgy tűnik a külföldi hallgatók mind nagyobb számban történő fogadásában⁵ látja a kiutat, s egyben a magyar felsőoktatás nemzetközi láthatóvá tételében is ezt vélik megoldásnak.

A motivációt igazolni látszik, hogy világszerte igen dinamikus növekszik a külföldön tanuló felsőoktatási hallgatók száma, s mára meghaladja a 3 millió főt. Egyes becslések szerint 2025-re eléri 8 millió főt⁶. Bár a csökkenő növekedési ütem, s a telítődést mutató görbe – még a gazdasági recessziót figyelembe véve is – némi óvatosságra int, mint ahogyan a hazai növekedés lényegesen szerényebb jellege is.

Ahhoz, hogy reálisan ítélhessük meg ezt a kitörési lehetőséget, részletesebben elemezni kell a hallgatók nemzetközi mobilitásának jellemzőit és sajátosságait.

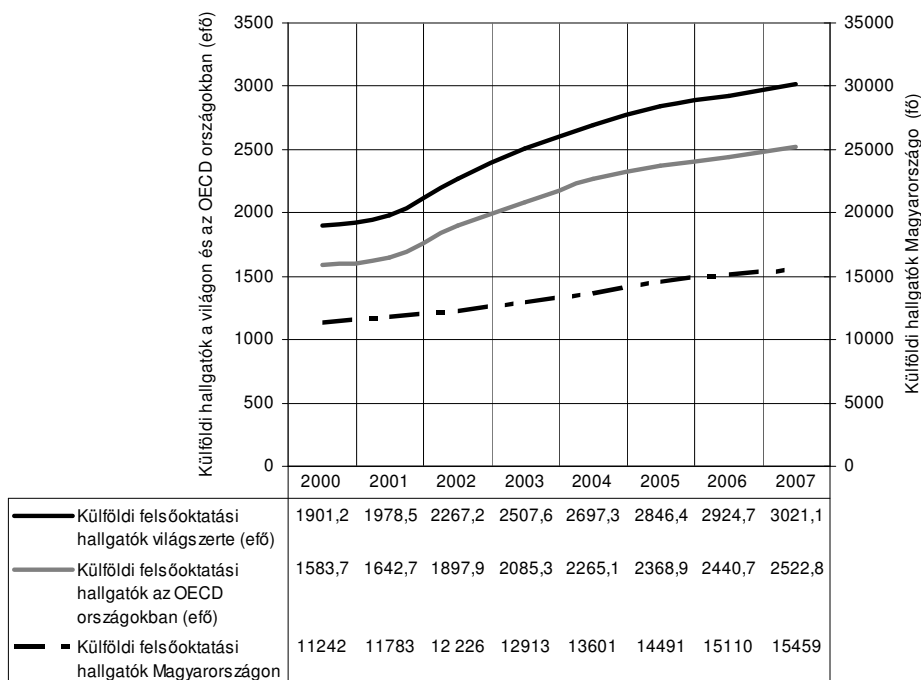
A felsőoktatási hallgatók mobilitásának nemzetközi jellemzői

A felsőoktatás tömegesedése, ami a fejlett világban az 1960-as évek körül, a poszt szocialista országokban a rendszerváltást követően kezdődött, ma is töretlenül folytatódik, azaz egyre többen járnak egyetemekre, főiskolákra. A tömegesedésnek több okát szokták adni (lásd erről pl. Kozma 1998). Ilyen ok, hogy a fölöslegessé váló, elsősorban ifjúsági munkaerő számára helyet kellett csinálni az oktatási rendszerben, továbbá, hogy a hatvanas, hetvenes évek fordulóján Európa-szerte kormányra került a szociáldemokrácia, amely politikai célkitűzései közt hirdette és valósította meg az általános és egyenlő iskolázás. Okként szokták említeni, hogy a jóléti állam eredménye, egyfajta túltermelési válság az igé-

5 A Rektori Konferencia új elnöke „székfoglaló” nyilatkozatában többek között a következő időszak kiemelkedő feladatának nevezte a magyar felsőoktatás nemzetközi népszerűsítését, mivel „külföldi oktatókra és egyre több külföldi hallgatóra van szükség a hazai felsőoktatási intézményekben a versenyképesség növeléséhez” Szabó Gábor rektor a Magyar Rektori Konferencia küldetéséről 2009 július 03. <http://www.szegedindex.hu/szte/szabo-gabor-rektor-a-magyar-rektori-konferencia-kuldeteserol.html>

6 Hatos Pál (a Campus Hungary vezetője, a Magyar Ösztöndíj Bizottság irodavezetője) becslése, lásd: Joób Sándor (2005), illetve Hatos Pál (2004)

nyek, így a felsőoktatási szolgáltatás területén, s az iskolázás „túlfogyasztása” a középosztályosodás tipikus velejárója, ami kontinensünket a hatvanas évektől fokozódó mértékben jellemzi. Népszerű ok egyes kisebbségi csoportok, mindegyiknél a nők bekerülése az oktatásba. A gazdasági irodalomban gyakran említett magyarázat a gazdasági igények (1945-50: a háború utáni fellendülés, 1960-80: a tudományos technikai forradalom, 1990-2000: a tudásgazdaság) szívo hatása. A poszt-szocialista országokban további okként lehet megemlíteni az államszocialista időszak alatti létszám-visszafogás utáni felszabaduló társadalmi igényt, amely nyomán a felsőoktatás iránti egyéni kereslet robbanásszerűen növekedett, s amelyet a politika ki akart szolgálni. A politika ez irányú elköteleződését a gazdasági felzárkózására való törekvés is ösztönözte, amely a felsőoktatásnak fontos szerepet tulajdonított (Polónyi 2008). Túlmutat ennek a tanulmánynak a keretein annak elemzése, hogy ez a várakozás mennyire valósul meg, – a kételkedéshez elegendő a 100 ezer lakosra jutó hallgatólétszám szerinti országosrendre tekinteni, amelyben az első 25 között 11 poszt-szocialista országot találunk.

4. ábra. A külföldön tanuló felsőoktatási hallgatók száma a világon, az OECD országokban és Magyarországon 2000-2007. Forrás: külföldi adatok: Education at a Glance 2009, hazai adatok az évi Statisztikai tájékoztató Felsőoktatás OKM

1. táblázat. A 100 ezer lakosra jutó hallgatólétszám tekintetében első 50 ország (2007)

Sorrend		100 ezer lakosra jutó felsőoktatási hallgató	Sorrend		100 ezer lakosra jutó felsőoktatási hallgató
1	Kuba	7572	26	Chile	4576
2	Oroszország	6659	27	Uruguay	4572
3	(Dél) Korea	6633	28	Írország	4572
4	Ukrajna	6129	29	Kirgizisztán	4462
5	Finnország	5892	30	Makaó	4398
6	USA	5845	31	Spanyolország	4389
7	Lettország	5834	32	Magyarország	4350
8	Új-Zéland	5823	33	Irán	4294
9	Szlovénia	5778	34	Dánia	4230
10	Fehéroroszország	5751	35	Románia	4171
11	Görögország	5624	36	Szlovákia	3996
12	Litvánia	5610	37	Szingapúr	3993
13	Lengyelország	5577	38	Panama	3958
14	Argentína	5439	39	Barbados	3901
15	Észtország	5277	40	Egyesült Királyság	3877
16	Izland	5257	41	Belgium	3787
17	Venezuela	5228	42	Jordánia	3743
18	Ausztrália	5160	43	Thaiföld	3698
19	Brit Virgin-szigetek	4991	44	Örményország	3604
20	Libanon	4960	45	Franciaország	3572
21	Mongólia	4740	46	Bulgária	3566
22	Kazahsztán	4693	47	Csehország	3552
23	Norvégia	4629	48	Hollandia	3545
24	Izrael	4598	49	Olaszország	3498
25	Svédország	4577	50	Portugália	3437

Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO alapján saját számítás

i.) A legnagyobb „küldő” országok

Mára a három legnagyobb „küldő” ország, azaz olyan ország, ahonnan a legtöbb hallgató kerül ki külföldi felsőoktatási intézménybe Ázsiában található: Kína, India és Dél-Korea. Kínából több mint 400 ezer, Indiából és Koreából több mint 100 ezer hallgató vesz részt más ország felsőoktatásában. A külföldön tanuló felsőoktatási hallgatók több mint egynegyede ebből a három országból került ki 2007-ben. Olyan magasan fejlett országok, mint az USA, Japán, Németország vagy Franciaország 50-70 ezer fős külföldre járó hallgatójukkal csak a 4.-7. he-

lyen szerepelnek ebben a rangsorban. (Magyarország a maga valamivel több mint 7 ezer fős külföldön tanuló hallgatólétszámával a 77. ebben a rangsorban.)

2. táblázat. A 25 ezer főnél több hallgatót külföldre küldő országok – 2007

	(fő)	(%)
Kína	421148	16,6%
India	153312	6,0%
Korea	105327	4,1%
Németország	77534	3,1%
Japán	54506	2,1%
Franciaország	54021	2,1%
USA	50265	2,0%
Malajzia	46473	1,8%
Kanada	43918	1,7%
Oroszország	42881	1,7%
Marokkó	41502	1,6%
Törökország	36840	1,5%
Olaszország	35133	1,4%
Lengyelország	32888	1,3%
Hongkong	32726	1,3%
Görögország	32588	1,3%
Üzbegisztán	31889	1,3%
Kazahsztán	30052	1,2%
Indonézia	29580	1,2%
Vietnam	27865	1,1%
Ukrajna	26720	1,1%
Többi ország	1407168	44,6%

Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

ii.) A legnagyobb „fogadó” országok

A legnagyobb fogadó országok, azaz ahol a legtöbb külföldi hallgató tanul: az Egyesült Államok közel 600 ezer hallgatóval, az Egyesült Királyság mintegy 350 ezer fővel, Franciaország, Ausztrália, és Németország 200-250 ezer fővel. Ezeken kívül még egy ország van, ahol több mint 100 ezer külföldi hallgató tanul: Japán. Ebben a hat országban találjuk 2007-ben az összes külföldön tanuló hallgató kis háján kétharmadát (63,3%-át). Magyarország az itt tanuló kicsit több mint 15 ezer külföldi hallgatóval 2007-ben a 32. volt a rangsorban.

3. táblázat. A 25 ezer főnél több külföldi hallgatót fogadó országok – 2007

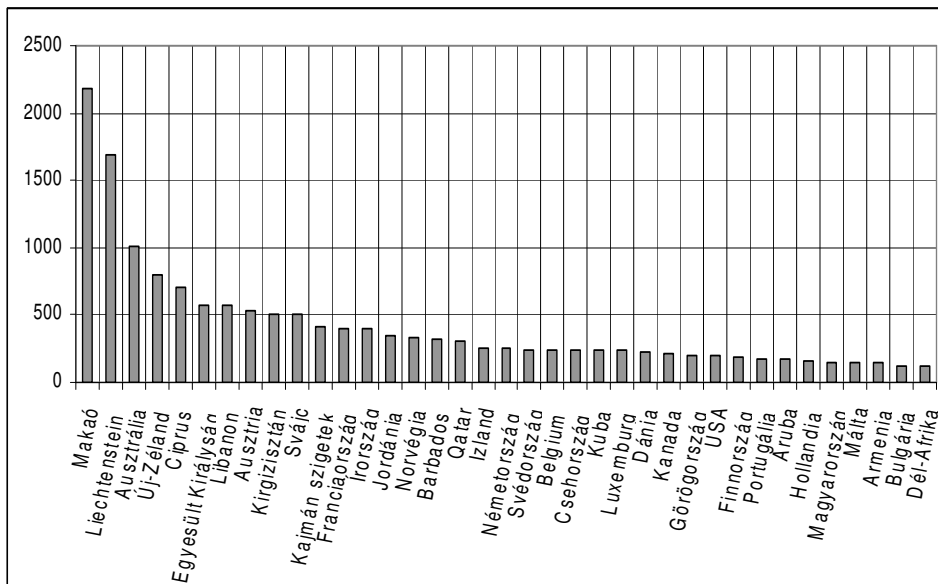
	(fő)	(%)
USA	595874	21,7%
Egyesült Királyság	351470	12,8%
Franciaország	246612	9,0%
Ausztrália	211526	7,7%
Németország	206875	7,5%
Japán	125877	4,6%
Kanada	68520	2,5%
Dél-Afrika	60552	2,2%
Oroszország	60288	2,2%
Olaszország	57271	2,1%
Ausztria	43572	1,6%
Kína	42138	1,5%
Svájc	38317	1,4%
Új-Zéland	33047	1,2%
Korea	31943	1,2%
Ukrajna	29614	1,1%
Hollandia	27449	1,0%
Kirgizisztán	27205	1,0%
Kuba	26889	1,0%
Belgium	25202	0,9%
Többi ország	2310241	16,0%

Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

iii.) A relatív legnagyobb fogadó országok

Azt, hogy melyik országban „jelentős iparág” a felsőoktatás értékesítése külföldi hallgatók számára, az abszolút számok mellett sokkal jobban érzékelteti a 100 ezer lakosra vetített külföldi hallgatószám.

A 100 ezer lakosra jutó külföldi hallgató két kis államban a legnagyobb: Makaón (2186) és Liechtensteinben (1687). Ezt követik Ausztrália (1007), Új-Zéland (792), Ciprus (705) az Egyesült Királyság (577). Igen előkelő helyen áll Ausztria (531), Kirgizisztán (508) és Svájc (505) is. Magyarországon 162 külföldi hallgató jut 100 ezer lakosra, amivel 33-dikok vagyunk a rangsorban.

5. Ábra. A 100 főnél nagyobb 100 ezer lakosra jutó külföldi hallgatóval rendelkező országok
 Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

Egy másik mutatószámmal is lehet vizsgálni azt, hogy egy-egy országban milyen súlyt képviselnek a külföldi felsőoktatási hallgatók. Ez a mutatószám a befelé irányuló mobilitási ráta, amely a külföldi hallgatók és az összes hallgató hányadosa.

A befelé irányuló mobilitási ráta legmagasabb Liechtensteinben, Makaón, Luxemburgban, a Kajmán szigeteken, Katarban, és Cipruson. Közös jellemzőjük, hogy mindegyik ország lakossága 1 millió fő alatt van⁷.

15-25% közötti a befelé irányuló mobilitás Ausztráliában, Svájcban, Ausztriában, és az Egyesült Királyságban. Lényegében ezek az országok tekinthetők a legjelentősebb „felsőoktatási hallgató-importőrnek”. Nem sokkal marad el tőlük Új-Zéland, Libanon, Kirgizisztán, Franciaország és a Közép Afrikai Köztársaság.

Magyarországon ez 3,5%, – azonos szintű Görögország, Bulgária ugyanezen mutatójával, s kissé magasabb, mint az USA, Finnország vagy Japán befelé irányuló mobilitási rátája.

7 Ciprus 792604 fő, Kajmán szigetek 47862 fő, Katar 824789 fő, Liechtenstein 34498 fő, Luxemburg 486006 fő, Makaó 545674 fő.

4. táblázat. A befelé irányuló mobilitási ráta (a külföldi és az összes hallgató hányadosa)

	Befelé irányuló mobilitási ráta
Liechtenstein, Makaó, Luxemburg, Kajmán szigetek, Katar, Ciprus	25,0 - 90,0
Ausztrália, Svájc, Ausztria, Egyesült Királyság	15,0 - 24,9
Új-Zéland, Libanon, Kirgizisztán, Franciaország, Közép-afrikai Köztársaság	10,0 - 14,9
Jordánia, Írország, Dél-Afrika, Barbados, Aruba, Norvégia, Csehország, Saint Lucia, Málta, Belgium, Botswana, Dánia, Svédország	5,0 - 9,9
Izland, Portugália, Hollandia, Hongkong, Örményország, Bahrain, Bulgária, Görögország, Magyarország , USA, Malajzia, Finnország, Azerbajdzsán, Japán, Kuba, Olaszország, Burkina Faso, Horvátország	2,5 - 4,9
Guinea, Tádzsikisztán, Marokkó, Niger, Madagaszkár, Makedónia, Kazahsztán, Brunei, Namíbia, Észtország, Togo, Ghána, Lettország, Litvánia, Moldova, Spanyolország, Kamerun, Chile, Ukrajna, Szlovénia, Románia, Korea	1,0 - 2,4
Szlovákia, Fehéroroszország, Törökország, Mongólia, Oroszország, Algéria, Lesotho, Lengyelország, El Salvador, Guyana, Thaiföld, Laosz, Grúzia, Omán, Fülöp szigetek, Vietnam, Kína, Üzbegisztán, Indonézia, Irán, Kambodzsa, Banglades	0,1 - 0,9

Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

Honnan jönnek a külföldi hallgatók

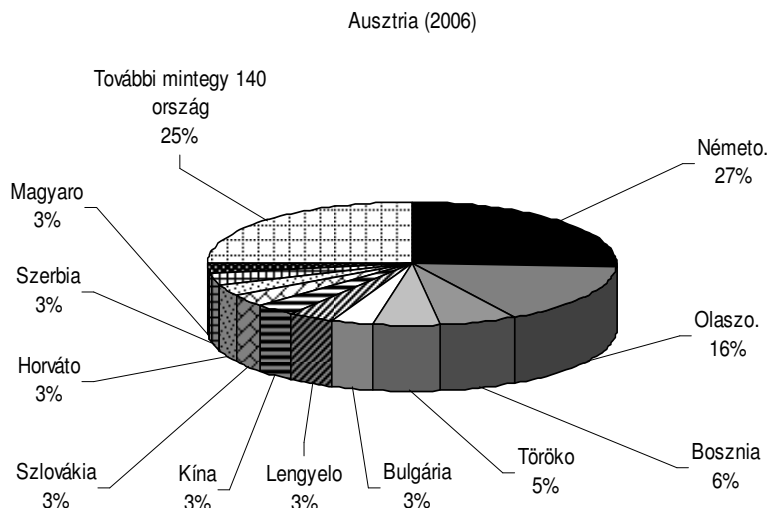
A következőkben kissé részletesebben megvizsgáljuk a legintenzívebb felsőoktatási hallgatóimporttal rendelkező országok külföldi hallgatóinak rekrutációját⁸.

A nagyobb, 100 ezer lakosra vetítve legnagyobb külföldi hallgató-részvételű országokban (Ausztrália, Új-Zéland, Egyesült Királyság) az a közös, hogy a külföldi hallgatók legnagyobb hányada az ázsiai országokból jön. Ezen belül meghatározó a Kínából és Indiából érkezők aránya, – Új-Zélandon a hallgatók 51%-a jött Kínából, 5% Indiából, Ausztráliában 25% Kínából 13% Indiából, az Egyesült Királyságban 16% Kínából 6% Indiából. Ezek mellett mindhárom országban viszonylag jelentős a Malajziából, Hongkongból, Japánból valamint Kanadából, az USA-ból és az egymástól érkező hallgatók száma. Ezeken kívül az Egyesült Királyságban jelentős a német, francia, ír és görög hallgatók aránya is.

A hazai törekvések aspektusából valószínűleg legtanulságosabb Svájc és Ausztria külföldi hallgatóinak rekrutációja. Ausztria esetében viszonylag kevés külföldi hallgatót küldő ország játszik jelentős szerepet (ami mellett az is igaz, hogy igen nagy számú országból érkezik az országba hallgató). Svájc esetében kisebb a koncentráció. A két országban közös, hogy a külföldi hallgatók jelentős

8 Ezek az elemzések az Education at a Glance 2008 és 2009-es kiadvány adataira támaszkodnak.

része szomszédos országból érkezik: Ausztriában 51%, Svájcban 50%. Mind a két országban viszonylag jelentős az ázsiai hallgatók aránya.

6. ábra. Az Ausztriában tanuló külföldi hallgatók rekrutációja
 Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

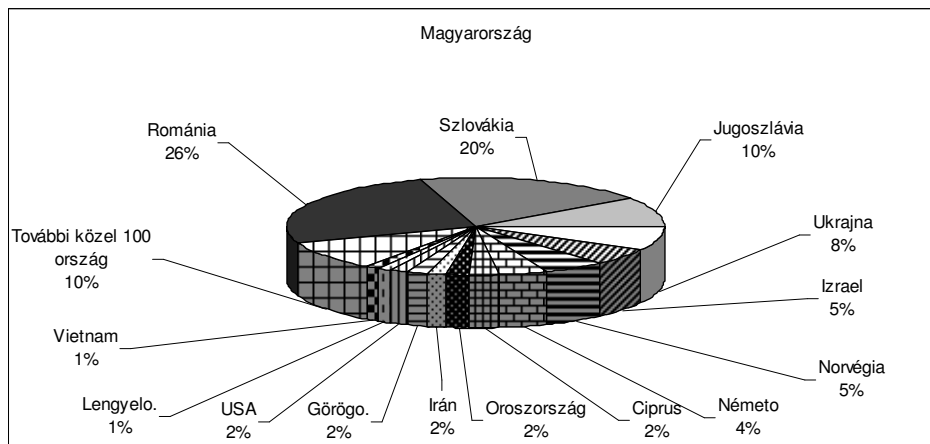
A nagy létszámú külföldi hallgatót fogadó európai országok – Egyesült Királyság, Németország, Franciaország, Svájc és Ausztria – jellemzője, hogy az idegen hallgatók meghatározó forrásai a szomszéd országok. Egy másik közös vonás, hogy az Egyesült Királyságban, Németországban, és Franciaországban jelentős számú kínai diák tanul, és Svájcban, Ausztriában is jelen vannak 2-3% arányban. A korábbi nagy gyarmatosító országok volt gyarmataikról igen sok tanulót kapnak, így Franciaországnak az arab és afrikai országok, az Egyesült Királyságnak az indiai szubkontinens országai (India, Pakisztán, Banglades, Sri Lanka) és a távol keleti országok (Kína, Hongkong, Japán, Malajzia) tanulói biztosítanak jelentős keresletet. De – a már említett Kína mellett –, Korea, Japán majd mindegyik nagy felvevő országnak küld hallgatókat, mint ahogy Oroszország is. Németország – bár nem voltak gyarmatai – nagy szeleteket kap mind az afrikai és arab országok, mind a távol keleti országok hallgatóiból, de legnagyobb hallgatószállítója – a háború utáni bevándorlás és vendégmunkás-beáramlás miatt érthető módon – Törökország.

5. táblázat. A Franciaországban, Németországban, Svájcban és az Egyesült Királyságban tanuló külföldi diákok rekrutációja

Franciaország		Németország		Egyesült Királyság		Svájc		Ausztria	
Marokkó	13%	Kína	11%	Kína	16%	Németország	23%	Németország	26%
Algéria	10%	Törökország	10%	India	6%	Olaszország	12%	Olaszország	16%
Kína	8%	Lengyelország	6%	Görögország	5%	Franciaország	12%	Bosznia	6%
Tunézia	5%	Bulgária	5%	Írország	5%	Spanyolország	4%	Törökország	5%
Szenegál	4%	Oroszország	5%	USA	5%	Ausztria	3%	Bulgária	3%
Németország	3%	Ukrajna	4%	Németország	4%	Portugália	2%	Lengyelország	3%
Kamerun	2%	Marokkó	3%	Franciaország	4%	Kína	2%	Kína	3%
Libanon	2%	Olaszország	3%	Malajzia	4%	Törökország	2%	Szlovákia	3%
Vietnam	2%	Ausztria	2%	Nigéria	3%	Szerbia	2%	Horvátország	3%
Olaszország	2%	Franciaország	2%	Hong-Kong	3%	Oroszország	2%	Szerbia	3%
Románia	2%	Görögország	2%	Pakisztán	2%	Románia	2%	Magyarország	3%
Elefántcsontpart	2%	Kamerun	2%	Ciprus	2%	Liechtenstein	1%	Románia	2%
Madagaszkár	2%	Spanyolország	2%	Spanyolország	2%	Lengyelország	1%	Szlovénia	1%
Spanyolország	2%	Korea	2%	Japán	2%	USA	1%	Irán	1%
Lengyelország	2%	Horvátország	2%	Olaszország	2%	Kamerun	1%	Csehország	1%
Gabon	1%	Románia	2%	Kanada	1%	Marokkó	1%	Franciaország	1%
Oroszország	1%	Irán	2%	Lengyelország	1%	Egyesült Kir.	1%	Ukrajna	1%
Kongó	1%	India	2%	Thaiföld	1%	Hollandia	1%	Luxemburg	1%
Bulgária	1%	Szerbia	1%	Korea	1%	India	1%	Oroszország	1%
USA	1%	Grúzia	1%	Svédország	1%	Horvátország	1%	Spanyolország	1%
Belgium	1%	USA	1%	Szingapúr	1%	Belgium	1%	USA	1%
Portugália	1%	Vietnam	1%	Norvégia	1%	Bulgária	1%	Korea	1%
Egyesült Kir.	1%	Bosznia	1%	Ghána	1%	Tunézia	1%	Svájc	1%
Szíria	1%	Magyarország	1%	Kenya	1%	Brazília	1%	Japán	1%
Benin	1%	Indonézia	1%	Portugália	1%	Görögország	1%	Görögország	1%
Törökország	1%	Tunézia	1%	Sri-Lanka	1%	Luxemburg	1%	Macedónia	1%
	72%		75%		76%		81%		90%

Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

A Magyarországra legtöbb hallgató Romániából (26%), Szlovákiából (20%), Jugoszláviából (a mai Szerbiából) (10%) és Ukrajnából (8%) jön. Ebből a négy országból nyilvánvalóan alapvetően a határon túli magyarok jönnek hozzánk tanulni. Ezeken az országokon kívül még számottevő hallgató jön Norvégiából (5%), Izraelből (5%) és Németországból (4%) – ezekből az országokból alapvetően az orvosképzésre jönnek Magyarországra a hallgatók.

7. ábra. A Magyarországon tanuló külföldi hallgatók rekrutációja
 Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

Hazai lehetőségek

Magyarország lehetőségeit leginkább Ausztria, és Svájc beiskolázásával való összehasonlításban elemezhetjük. Mindkét országban több mint 30 ezer külföldi hallgató tanul, kétszer annyi, mint nálunk.

A külföldi hallgatók rekrutációját vizsgálva először azt állapíthatjuk meg, hogy mindhárom országban a külföldi hallgatók nagyjából 80%-a Európából rekrutálódik. Magyarországon valamivel magasabb a szomszéd országokból jövő hallgatók aránya, mint a másik két országban. Ugyanakkor e magas arány ellenére sem éri el számuk a felét sem a másik két ország hasonló kategóriába tartozó külföldi hallgatóinak. Más oldalról belegondolva nyilvánvaló, hogy a szomszéd országokból kikerülő fiatalok túlnyomórészt anyanyelvükön tanulnak ezekben a fogadó országokban. Ugyanakkor az is elég egyértelmű, hogy Magyarország esetében ez lényegesen kisebb merítési bázist jelent, mint Svájc, vagy Ausztria esetében, tehát ennek bővíthetősége lényegesen korlátozottabb, mint Ausztriában vagy Svájcban. Jelentősebb kitörési pontnak látszik Magyarország számára Ázsia, Afrika, valamint Közép- és Dél-Amerika.

Legalább ilyen tanulságos az is, hogy milyen szakokon tanulnak a külföldi hallgatók.

Viszonylag jelentős a különbség Magyarország és a másik két ország esetében a külföldi hallgatók szakirány szerinti megoszlásában.

Mind Ausztriában, mind Svájcban a legtöbb külföldi hallgató a társadalomtudományi és üzleti szakokon tanul, ezt a bölcsész szakok, majd a műszaki és a természettudományos szakok követik.

5. táblázat. A Magyarországon, Svájcban és Ausztriában tanuló külföldi hallgatók regionális rekrutációja (2007)

	Svájc		Ausztria		Magyarország	
Szomszéd országokból	18518	50,0%	20074	51,1%	8428	58,2%
Európai poszt-szocialista országokból	4730	12,8%	9510	24,2%	444	3,1%
Európai fejlett (nem poszt-szocialista) országokból	6052	16,3%	5085	12,9%	3171	21,9%
Ázsiai országokból	2266	6,1%	2715	7,0%	981	6,8%
Afrikai országokból	3253	8,8%	1038	2,6%	1086	7,5%
Észak-Amerikai országokból	692	1,9%	385	1,0%	41	0,3%
Óceániai országokból	90	0,2%	59	0,2%	330	2,3%
Közép és Dél-Amerikai országokból	1416	3,8%	417	1,1%	8	0,1%

Forrás: Global Education Digest 2009. UNESCO 2009

Magyarországon ezzel szemben az egészségügyi szakon tanul a legtöbb külföldi hallgató, s csak ezt követi a társadalom- és üzleti tudományi szakokon tanulók száma. Az összehasonlításban meglepően alacsony a bölcsész és természettudományos szakokon tanuló külföldiek aránya, s meglepően nagy az agrár szakokon tanulók aránya.

6. táblázat. A külföldi hallgatók szakirányok szerinti megoszlása Magyarországon, Svájcban és Ausztriában (%) – 2007

	Ausztria	Svájc	Magyar-ország
Mezőgazdasági	2,3	0,9	11,5
Oktatás	5,5	3,6	6,9
Műszaki (mérnöki)	11,5	16,7	12,0
Egészségügy	10,3	6,6	30,0
Bölcsész és művészeti	23,6	18,2	11,4
Természettudományi	10,8	16,6	6,7
Szolgáltatás	1,5	2,6	1,8
Társadalom és üzleti tudomány	34,5	33,2	19,7
Nem azonosított		1,6	
	100,0	100,0	100,0

Forrás: Education at a Glance 2008

A hazai statisztikai adatok részletesebb bontásban is rendelkezésre állnak. Mind a hazai, mind az OECD adatok alapján meglepő, hogy – az állítólag világszínvonalú – hazai természettudományi képzéseken mennyire kevés a külföldi hallgató. Ugyancsak igen alacsonynak tűnik a hazai művészképzések iránti külföldi érdeklődés.

7. táblázat A külföldi hallgatók ISCED szakirányok szerinti megoszlása Magyarországon (%) – 2007

	A Magyarországon tanuló külföldi állampolgárságú hallgatók megoszlása ISCED tanulmányi területek szerint 2007/2008.
Egészségügy	32,03%
Üzleti élet és irányítás	14,15%
Humán tudományok	9,01%
Tanárképzés és oktatástudomány	5,93%
Mérnöki tudományok	5,52%
Mezőgazdaság	5,41%
Számítógép-tudomány	4,41%
Állategészségügy	3,84%
Társadalomtudományok	3,14%
Építészet és építéstudomány	2,69%
Személyi szolgáltatások	2,59%
Újságírás és információ-kezelés	2,58%
Művészetek	1,94%
Jog	1,89%
Fizika tudományok	1,28%
Szociális ellátás	0,98%
Környezetvédelem	0,75%
Élő természettudomány	0,74%
Gyártás és feldolgozás	0,62%
Matematika és statisztika	0,39%
Védelmi szolgáltatások	0,09%
	100,00%

Forrás OKM Statisztikai Osztály 2009 – az adatokért köszönettel tartozunk Kozma-Lukács Judit osztályvezető asszonynak

Befejezésül

Amikor a hazai felsőoktatás külföldi értékesíthetőségét vizsgáljuk, mindenképpen észre kell venni, hogy a külföldi hallgatók számára a magyar nyelven folyó képzés csak a szomszéd országokból jövő magyar nemzetiségű, illetve magyarul tudó hallgatók számára jelent kínálatot. A hazai felsőoktatás külföldi hallgatók számára történő értékesíthetősége azon múlik mennyire képesek idegen nyelven oktatni egyetemeink, főiskoláink. Itt elsősorban az angol nyelvű képzésről van szó, hiszen a legnagyobb küldő országok közül Kína, India, Korea, Japán, USA, Kanada diákjai ezen a nyelven keresik a képzést. Ugyanakkor a legnagyobb küldők között ott van Németország is, és a hazai nyelvtudási rangsorban második helyen álló német nyelv egyáltalán nem teszi irracionálissá az esetleges német nyelvű képzéseket. Külön elemzést érdemelne, hogy a legnagyobb küldők között található Oroszország, és több szovjetunióbeli utódállam (Üzbegisztán, Kazahsz-

tán, Ukrajna) diákjainak az orosz nyelvű képzése keresettebb lenne-e, mint az angol nyelvű képzés.

Ugyanakkor azt is egyértelműen kell látni, hogy kik, milyen szociális rétegbe tartozó és milyen képességű hallgatók fognak magyarországi képzéseket keresni. Erről nincsenek elemzések, azonban némi átgondolással megengedhetünk néhány feltételezést.

Mint ahogyan igaz az, hogy a hazai elit, a felső középrétegek Amerikába és Nyugat-Európába járatják egyre inkább gyermekeiket⁹, ugyanígy alighanem igaz az is, hogy a fejlett országok középosztálybeli fiataljai is ilyen törekvéseket mutatnak. A fejlett országokból Magyarországra jövő hallgatók alapvetően a középosztály alsóbb rétegeiből, s talán akkor sem tévedünk nagyot, ha azt is feltételezzük, hogy a gyengébb tanulók közül kerülnek ki. A magyar felsőoktatásbeli továbbtanulás alighanem a nálunk fejletlenebb országok diákjai számára jelent – a saját hazájukénál – magasabb presztízst, de ezen országok esetében is inkább csak az alsóbb középrétegek számára.

A külföldi hallgatók hazai képzése tehát semmilyen vonatkozásban nem jelent az egyetemek által oly szívesen emlegetett elitképzést. Üzletet jelent. És hogy hírnevet jelent-e? Ehhez évek hosszú sorának kell majd eltelnie, hogy kiderüljön, az itt végzettek hogyan állják meg helyüket otthon, s mit is mondanak az itteni képzésről.

Hivatkozások

- Education at a Glance 2008, 2009 OECD Paris 2008. ill. 2009.
 Global Education Digest 2009. UNESCO Institute for Statistics 2009.
 HATOS PÁL (2004): A magyar felsőoktatás és a nemzetközi hallgatói mobilitás
http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/823B093D-BBA1-4490-AB24-A3CEB5AD44E7/0/6941_050406_osztondij_hatos.ppt
 HUSZ ILDIKÓ (2006): Iskolázottság és a gyermekvállalás időzítése. Demográfia 2006. 1.
 JOÓB SÁNDOR (2005): Magas árat szabunk az oktatás világpiacon. 2005. november 19.
<http://index.hu/belfold/uni8011>
 KOZMA TAMÁS (1998): Expanzio Educatio 1998 Tavasz.
 Közoktatási Statisztikai Adatok 2008 http://db.okm.gov.hu/statisztika/ks08_fm
 POLÓNYI ISTVÁN – TIMÁR JÁNOS (2006): Oktatáspolitikai és demográfia. Kutatás közben No. 274. Felsőoktatási Kutatóintézet Budapest.
 POLÓNYI ISTVÁN (2008): Oktatás, oktatáspolitikai, oktatásgazdaság. Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest
 RECHNITZER JÁNOS (2005): Hogyan tovább regionális politika? A kohéziós politika és a hazai területfejlesztés lehetséges stratégiái 2006 után.
<http://www.terport.hu/download.php?ctag=download&docID=4865>
 TÓT ÉVA (2005): Magyar hallgatók külföldön Educatio 2005. 2.
 United Nations Population Division http://www.photius.com/rankings/world2050_rank.html

9 Lásd erről Tót Éva (2005) illetve Rechnitzer (2006)